

Svenka Savić
OSOBINE VICEVA KOJE PRIČAJU DECA:
DOPRINOS ISTRAŽIVANJU DEČJEG FOLKLORA
(objavljeno: *Folklor u Vojvodini*, 1992, br. 6, N. Sad, 46-55)

Uvod

U domaćoj literaturi se ističe nedostatak istraživanja o vicevima u narodnoj književnosti i folkloristici (up. Zbornik, 1990, 315-422). Dodajmo tom opštem sudu još i ovaj da je o vicevima koje pričaju deca svega nekoliko radova i to novijeg datuma (I. Lozica, 1982; T. Perić-Polonije, 1982)¹.

Ostavljamo zasada po strani dosadašnju (inače korisnu) diskusiju o definiciji, strukturi i tematici viceva, o čemu je dosta pisano, i podrazumevajmo ovde da čitalac zna o čemu govorimo pod pojmom *vic*. U ovom radu, definicija viceva sa stanovišta odraslog ne bi nam dala mnogo koristi. Stoga se pitamo šta *vic* detetu znači?

Vic je, posmatrano sa stanovišta dece, *posebna vrsta verbalne interakcije pomoću koje postižu socijalizaciju u okviru svoje uzrasne grupe kao i šire društvene grupacije u kojoj odrastaju*. Dakle ovde nas dečji vicevi interesuju pre svega sa stanovišta njihove socijalizacije u užem i širem smislu te reči (tj.uklopljenosti u uzrasnu i društvenu grupu kao kompetentni njeni predstavnici).

Ako se *vicu* ovako priđe, onda se pričanje viceva kod dece može shvatiti kao jedan od oblika ukupne interakcije dece u sopstvenoj grupi, kao što su na mlađem uzrastu razmena sličica, kasnije salveta, klikera, pisanje spomenara i leksikona itd.

U svim ovim aktivnostima osnovni je *princip razmene* u okviru neke aktivnosti. Nekada ta aktivnost dominira, a govorenje je njena pratnja (razmena sličica) a nekada je samo govorenje aktivnosti, kao kod pričanja viceva u grupi.

Razlika je između prvih i drugih i u tome što je aktivnost sada i ovde, a govor vezan za nju. Na primer, pogledajmo razgovor dveju devojčica od 7 godina dok razmenjuju salveta:

(Razvija salvet i gleda ga)

---

¹ Danas o istraživanju humora postoji međunarodni časopis *Humor* (ed. Viktor Raskin, a izdaje Mouton de Gruyter u Hagu), zatim se održavaju međunarodni skupovi sa kojih se saopštavaju posebni zbornici radova (up. »Humor across the disciplines«, 1986) što sve govori da je veliko istraživanje i viceva unatar ukupne delatnosti u kojima humor ima udela.

Prva devojčica: *Jao što ti je lep! Otkud ti?*

Druga devojčica: *Donela mi mama iz Nemačke!*

Prva devojčica: *Aj' mi daj! Imaš još jedan?*

Druga devojčica: *Nemam... samo taj.*

U ovom dijalogu reč je o salvetu, objektu kojim devojčice manipulišu, o nečemu što je sada i ovde u vidnom polju, pa ga i ne pominju. Pričanje viceva je uvek o nečemu što je izvan sada, i ovde, što je neko drugi već pričao. Pričanje se odvija najčešće u grupi dece, ređe u dijadnom obliku, kako je to kod drugih vidova razmene.

Upravo su zato za ovaj oblik dečje aktivnosti zainteresovani istraživači iz različitih disciplina: lingvisti, da ispituju posebnu strukturu u dečjim vicevima, psiholingvisti da ustanove stupnjeve narativnog razvoja ove specifične forme kao i stepenice razvoja humora, socijalni psiholozi za razvoj stereotipa i stavova prema etničkim grupama, folkloristi za očuvanje tradicije, a etnometodolozi za međukulturne sličnosti i razlike².

Povodom viceva koje pričaju deca valjalo bi odgovoriti na nekoliko pitanja?

1. Da li deca pričaju viceve koje pričaju i odrasli ili se može uočiti uzrasna specifičnost s obzirom na frekvenciju i inventar tipova?
2. Ako specifičnosti postoje da li na celom srpskohrvatskom području imaju prepoznatljive osobine, ili, pak postoje regionalni identiteti?
3. Ako postoje velike sličnosti na celom srpskohrvatskom području, da li se može govoriti o opštim osobinama dečjih viceva u različitim jezicima i urbanim kulturama za određene uzrasne periode?

Sva su ova pitanja krupna i podrazumevaju prethodna istraživanja na reprezentativnom korpusu dečjih viceva kako u našem jeziku tako i u međujezičkoj perspektivi.

Predmet istraživanja

S obzirom na već uočene manjkavosti u literaturi o dečjim vicevima kod nas, kao i na odsustvo empirijskih podataka do sada, u ovom radu se želi opisati nekoliko podataka o specifičnostima dečjih viceva s obzirom na funkciju koju imaju za decu koja odrastaju u sopstvenoj kulturi. Već je izrečen sud da vicevi jesu jedan od oblika

---

² Pod *kulturom* se ovde podrazumeva društven konvencija i konstrukcija o čemu dete doznaje i uči kroz interakciju u sopstvenoj grupi, uzrasnoj jezičkoj, nacionalnoj, društvenoj itd...

socijalizacije deteta u svojoj uzrasnoj grupi i sopstvenoj socijalnoj grupaciji u kojoj odrasta, te bi stoga ovaj rad trebalo da podstakne dalja detaljnija istraživanja.

Empirijski materijal

Istraživačima je već poznat empirijski materijal o kojem Perić-Polonijo referiše (1982), a sakupljen u hrvatskoj sredini. Lj. Marks³ (1988) je sakupila 100 viceva u Zagrebu (uzrast 7-17 godina) te sa njenim korpusom poredimo⁴ naš sakupljen u različitim mestima u Srbiji za isti uzrast, sa fokusom na uzrastu 9-12 godina. Snimljeni vicevi na magnetofonskoj traci preneti su u pisanu formu prema određenim transkripcionim pravilima, a zatim klasifikovani kako i sama deca čine⁵:

1. smešni
2. tužni
3. o ludacima
4. o vampirima
5. bezobrazni
6. politički

Pored sakupljanja viceva od dece, podatke o vicevima dobili smo i od same dece pomoću jednostavnog upitnika (Dasukidis, 1988): Da li znaš neki vic, gde si čuo viceve, od koga si ih čuo, kome ga pričaš, kada ga pričaš itd.

---

³ Podaci koje je sakupljala Lj.Marks (Zagreb, Zavod za folklor) u dužem vremenskom periodu od sedamdesetih i osamdesetih godina, sakupljeni su u školama i drugim institucijama u kojima deca borave. Zahvaljujemo se kolegici Lj.Marks što nam je građu stavila na uvid.

⁴ Podaci koje smo sakupili u Novom Sadu i drugim mestima u Srbiji bili su seminarski radovi studenata IV godina Odeljenja za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu u periodu 1985-1988. Ovom prilikom im se zahvaljujemo na saradnji. Posebno su obrađeni u diplomskom radu V. Dasukidis rađenom 1988. pod rukovodstvom S. Savić.

⁵ Nažalost ovde ostaje izvan diskusije važno metodološko pitanje sakupljanja dečjih viceva (o čemu se, zbog ograničen prostor ne može govoriti) s obzirom na prisustvo/odsustvo odrasle osobe u grupi dece u kojoj se vicevi pričaju.

Prikupljajući viceve u Dubrovniku u leto 1989, ostavili smo magnetofon deci da sama pričaju dok uveče sede kod mora. Bilo je izobilje bezobraznih viceva tada. Drugi put smo samo neprimetno beležili viceve dok su deca pričala i mi bili u grupi, a treći put smo snimali na magnetofonu, a drasla osoba je »vodila« razgovor o vicevima i stimulisala decu »Ko će mi reći neki vic?« Svaki put su vrste viceva u korpusu bile različite. Kada je bio slučaj sa decom mlađeg uzrasta (7-10 godina) i tada su prevladavali vicevi o životinjama.

Nekoliko osnovnih rezultata

Sledeći su odgovori na pitanja postavljena u upitniku (uzrast 9-12 godina). Sva ispitana deca su znali viceve. Čula su ih najčešće u kući, zatim na ulici, pa u školi. Najčešće su ih čula od »drugova«, sasvim neznatno od roditelja, a više od starije braće i sestara (međutim, u pitanja nije bilo uključeno i takvo koje bi donelo podatak o indirektnom slušanju viceva kada odrasli u svom krugu pričaju, tj. kada dete sluša viceve koje odrasli međusobno pričaju, a dete nije deo uzrasne grupe već samo posmatrač).

Deca najčešće pričaju viceve drugoj deci, »da bi se više družila«. Pričaju ih uglavnom u «u igri» (tj. za vreme igre u kojoj odrasli odsustvuju). Tako smo dobili osnovne podatke o tome da je vic posebna vrsta verbalne interakcije koja pomaže socijalizaciju dece u sopstvenoj (uzrasnoj igri). Vic je neka vrsta njihovog tajnog oružja za život u grupi koja isključuje odrasle.

Kada su deca pričali viceve u prisustvu odrasle osobe u školskoj sredini, dominirali su vicevi o ludacima, o vampirima, životinjama, smešni i poneki tužni (crni humor). Međutim, kada su snimana bez prisustva odrasle osobe, dominirali su bezobrazni vicevi. Prisustvo odrasle osobe utiče na modifikaciju ponašanje dece za vreme pričanja viceva, oni vrše odбір onih viceva koji će njih predstaviti kao dobro vaspitanu decu pred odraslima (uverenje je da viceve ne treba pričati, to nije lepo, pogotovu to ne treba da čine devojčice).

Među vicevima koje su deca pričala pred odraslim brojni su oni o etničkim pripadnicima (dobročudnom i pomalo glupom Muji i Hasi/Bosancu, lukavom i dosetljivom Eri, prevrtljivom Ciganinu, lenjom Crnogorcu, da pomenimo samo i neke od predstavnika sa našeg područja, a ne iz druge sredine: Namac, Francuz, Englez itd.). Deca zapravo u svojoj klasifikaciji nemaju posebnu grupu etničkih viceva, jer za etničke grupe oni kasnije doznaju tokom školovanja. Međutim, njih je mnogo sa svim njihovim grupama navedenim od 1-6. Ako se načini analiza sadržaja ovakvih viceva vidi se da u njima prevlađuju etnički stereotipi⁶ koji su u vicevima odraslih.

---

⁶ Imali smo prilike da ispitujemo prisustvo stereotipa u prihvatanju Roma među decom jedne novosadske škole, Potvrđuje se sličnost stereotipa koji se nalaze u vicevima o Romima (Ciganima) sa onim što deca misle da su Romi (Cigani): obdareni za muziku, prljavi, nedisciplinovani, vole da krađu itd. Dakle, jedan stereotip u vicu može biti potkrepljen i u drugim vrstama pričanja, do usvajanja suda o Ciganima kao istinitim.

Takmičili se Slovenac, Hrvat i Crnogorac kome će duže trajati jeka. Pope se Slovenac na Triglav i dere se »Oj, Slovenijaa, ono... dvadeset minuta jeka. Popeo se Hrvat na Velebit i dere se »Oj, ... more plavoo!« Petnaest minuta jeka. Popeo se Crnogorac na Lovćen i dere se »Živio rad!« Kaže ono... kasnije mjesec dana odzvanjaju brda »Ne pizdi Milutineeee!«

Pratili smo podatak o međuzavisnosti pričanja viceva i pola deteta. **Pokazuje se da devojčice daleko manje pričaju viceve od dečaka (mada ih znaju). One naročito retko pričaju tzv. bezobrazne viceve.** Preko vica se, dakle, deca različito socijalizuju sa stanovišta pola u svojoj uzrasnoj grupi – pričanje viceva je domen dečaka kao prikazivača sebe (*show off*) i zasmeljivača, u čemu devojčice pomenutog uzrasta ne žele da učestvuju. Međutim, kada se pogleda podatak kome devojčice pričaju viceve, vidi se da to čine svojoj drugarici. I uopšte dečaci više pričaju vicevi dečacima, a devojčice devojčicama. U istopolnim grupama frekvencija pričanja se ne razlikuje kod dečaka i devojčica.

Pričanje bezobraznih viceva u odsustvu odraslih. Na osnovu njih doznajemo da je deci ovoga uzrasta interesovanje za stereotipe o seksualnim odnosima takođe veliko. U njima se pokazuju stereotipne uloge muškarca i žene (oni zapravo deci služe kao zamena za saznanja o seksu koji bi trebalo da dobiju od roditelja ili u školi).
Došo ti Janez u školu.

I sad,... on obično govori grube reči... i došo... i došo... i drugarica se dogovorila sa ženskima ako on kaže grubu riječ, pa... one izađu vanka i vide ti ide on ko sretan u školu. I kraj škole ti se gradila neka kuća. I on pito... o ovega što se e pito on njega: što su tu pravi. I on kaže javna kuća. Došo on u razred. I... »Drugarice znate šta sam otkrio putem, dok sam išo u školu«, kaže »kraj škole se gradi javna kuća«. A sve ženske potrčale na vrata! Kaže Janez: »Nije vam se još otvorila!«

Mada nismo analizirali sve viceve u dva korpusa, ali u onim slučajevima u kojima jesmo, pokazalo se da nema viceva kod dece kojih nema i u inventaru onih koje pričaju odrasli. Međutim, frekvencija poslednjih tipova viceva je uzrasno specifična kod dece i to kako kod dece u Zagrebu tako i kod one u Novom Sadu i drugim krajevima Srbije (na primer, »Tri debela Nemca«). Zato mislimo da se može govoriti o opštem opsegu viceva za pojedine uzraste na celom srpskohrvatskom području (uz modifikaciju koje su u vicevima znane).

Za socijalizaciju dece u današnjoj kulturi kod nas velik uticaj ima televizija i masovni mediji uopšte. Taj se detalj jasno vidi i u vicevima. Znatan broj viceva je pod uticajem frekventnih reklama na TV:

(Lj. Marks, Zagreb, II razred osnovne škole, 1987)

Bio Jugosloven, Amerikanac i Englez – tko će više izdržati u kanalizaciji. Dođe Amerikanac on izdrži četiri dana. Dođe Englez, on izdrži četiri mjeseca. Dođe Jugosloven, on izdrži četiri godine. Kad je izašao, ovi ga pitaju:

- »Kako si tak« dugo mogo izdržati?«

- »Uzeo sam Bronhi – lakše se diše«!

(frekventna reklama na TV Zag.)

(Varijanta istog vica je zabeležena u IV razredu osnovne škole u Beogradu, 1988)

Takmičili se Francuz, Englez i naš Era, ko će da uđe u peć, a da ne izgori.

Uđe Francuz – izgori.

Uđe Englez – izgori.

Uđe naš Era i nema ga tri sata. I, sad... izađe!

»Kako ste uspeli?«

»Pa »Koperton«, vas štiti da pocrniti, a ne da izgorite!«

(reklama sa TV)

Sem reklame na viceve kod dece utiču i popularni elementi iz zabavne muzike (IV razred, Beograd, 1988)

(tada poznata pesma »E, moj Saša«)

Razgovarali Tito i Hitler.

»E, moj Saša, Jugoslavija će biti naša!«

Tito: »Evo ti ga na!«

(dete pokazuje pokret rukom koji ide uz ovaj iskaz)

Zaključak

Pokušali smo ovde da skrenemo pažnju na ulogu viceva u procesu socijalizacije dece u okviru sopstvene uzrasne krupе i sopstvene sociokulturalne grupacije u kojoj dete odrasta i čije kulture i etničke stereotipe prihvata i kroz viceve, ali ne i samo njih⁷.

---

⁷ Izrazit je za to sledeći primer zabeležen u Smederevu, 1988.

LITERATURA

Dasukidis, V. (1988), Komunikacija među vršnjacima: funkcija viceva dece četvrtog razreda osnovne škole, Odeljenje za pedagogiju, Filozofski fakultet, Beograd. diplomski rad.

Humor, međunarodni časopis, ed Viktor Raskin, Mouton de Gruyter, Berlin.

Krkeljić, Lj. (1977), Predrasude prema Romima, Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Beograd, diplomski rad.

Marks, Lj. (1988), Dečje igre, diskusiona tribina, XII kongres Saveza slavističkih društava Jugoslavije, septembar 1988, Novi Sad.

Nilsen, D.L.F. (1986), Whimsy IV (Western Humor and Irony Membership Serial Yearbook): »*Humor Across the Disciplines*«: *Proceedings of the 1985 Conference*, Arisona University, Tempere, USA.

Perić – Polonijo, T. (1982), O nekim obilježjima dečjeg usmenoknjiževnog repertoara, *Rad 27. kongresa SUFJ*, Banja Vrućica-Teslić, Udruženje folklorista BIH, Sarajevo, 391-394.

Đurić, T. (ur), (1990), Sekcija »Narodna književnost« (posvećena vicu), *Rad XXXVII. kongres SUFJ*, Plitvička jezera, 1990, Zagreb, 315-416.

Lozica, I. (1982), Tradicijski folklorni motivi u dječjim vicevima, *Rad 27. kongresa SUFJ*, Banja Vrućica-Teslić, Udruženje folklorista BIH, Sarajevo, 395-400.

PRILOG

Primeri prikupljenih viceva koje pričaju deca.

(IV razred osnovne škole, Beograd, 1988)

Takmičili se Englez, Francuz i naš Era ko će izdržati u kući punoj mrava, a da ga ne pojedu mravi. Sad... uđe Francuz. Uđe... jedan dan... izađe sav izgrižen. Uđe

---

Kaže učitelj Albanac svojim učenicima da napišu pesmicu o Srbima. Sutradan došli đaci u školu i jedan đak napisao pesmicu:

»Trči Srbin poljem, ja ga jurim da ga koljem!«

Učitelj kaže: »Dobro, evo ti trojka!«

- »A zašto nisam dobio peticu?«

- »E , pa dobićeš je kad ga stigneš i kad ga zakolješ!«

Englez , izdrži jedan mesec i izađe sav izgrižen. Uđe naš Era,... izdrži jednu godinu i izađe zdrav i čitav. I pitaju ga: »Kako si uspeo?«

»Ubio sam dva mrava, a ostali su im išli na sahranu.«

(IV razred osnovne škole, Smederevo, 1988)

- »Komšija, vaš pas mi je ukrao papuče.«

- »Nemoguće, kući je došao bos!«

(IV razred osnovne škole, Smederevo, 1988)

Otišao Bosanac u Ameriku i stao pred zgradu začuđen. Dođe Amerikanac i kaže: »Šta se čudiš?«

- »Kakva je ovo zgrada?« pita Bosanac.

- »To ti je najveća zgrada na svetu. Sa nje možeš da padneš, a da ti ništa ne bude.«

- »Hajde pokaže mi!« - zamoli ga Bosanac.

Popne se Amerikanac, skoči i ništa mu ne bude. Popne se Bosanac, skoči i ostane samo mrlja.

Dođe dete i pita: »Tata, kakva je ovo mrlja?«

- »Ništa sine. Opet se Supermen igrao sa Bosancem!«

(IV razred osnovne škole, Rudnik, 1988)

Zaposlio se Bosanac u PTT-u i postavljao bandere na livadi. Došao šef i pita ga zašto je on dve, a ostale deset i više. On kaže: »Da, ali njihove vire!«

Dr Svenka Savić, Novi Sad

DISTINCTIVE FEATURES OF CHILDREN'S JOKES: A CONTRIBUTION TO RESEARCH OF CHILD FOLKLORE

it is often stated that not much has been written in our folk literature about jokes as a special form of verbal behaviour. To date there are only a few papers on children's jokes and those are appeared not long ago (Lozica, 1982; Perić – Polonijo, 1982.) Thus, all questions concerning definition, classification, motifs, methods of collecting data and so on are still open. If this phenomenon is to be defined from the point of view of children and their attitude to jokes – and not from an adult viewpoint – then it can be said that *jokes represent a special form of verbal interaction used by*

children in the process of socialization within their own age group and also their socio-cultural environment.

This main proposition has been demonstrated on a total of 200 jokes, 100 of which have been collected from different places in Serbia, and compared with 100 collections by Lj. Marks (Zagreb) from elementary school children (ages 7 – 14), with special attention to children between 9 and 11 years of age. Besides collecting jokes from children directly, a short questionnaire was used, with sample questions which the children (themselves) answered: Do you know any jokes? From whom have you heard them? To whom do you tell them?

Answers to the question show that:

1. All children know different jokes.
2. They hear them often at home, in the street, at school, and most often from their schoolmates.
3. Most often they tell them to other kids, «to get more friendly», during their «play».
4. Though all children know jokes, it is more often boys than girls who tell them, and they tell them more often to children of the same sex.

Jokes, then, are a special kind of verbal interaction which enables children to socialize within their own group.

According to content, children classify jokes into different categories:

1. funny jokes, 2. sad jokes, 3. those about lunatics, 4. those about vampires, 5. obscene jokes, and 6. political ones. In the children's classification there are no *ethnic jokes*, which figure in the adult classification. At this age, children don't yet know about affiliation to different ethnic groups. However, most of the jokes classified in these six categories tell of members of different ethnic groups (such as those about lazy Montenegrins, clever Ero, good natured but silly Mujo and Haso, shrewd Gypsies, etc.). Retelling such jokes (which they hear from their elders), children become familiar with the stereotypes shared by their own ethnic group. It can be supposed that these stereotypes, reinforced during schooling through other sources (literature, songs, etc.) will move into the domain of «true judgement» of the members of other ethnic groups. Thus there is proof that jokes represent a medium of child socialization within the wider social environment (in which kids grow up).

We have only focused on some aspects of research into children's jokes to show they have their share in 1. socialization of children within their socio-cultural environment and 2. their own age group. Further research into those sources should contribute to a better understanding of the importance of systematic study of our urban child folklore.